

Glagolska referenca (nanašanje) kot oblika ustvarjanja kohezije

Pri razlaganju določenih značilnosti po načelu ustaljenih kategorij v diskurzu naletimo na problematična področja. V poglavju reference se pojavijo nesoglasja, ki jih avtorica skuša razjasniti z lastnim pogledom na referenčno vlogo glagolskih prvin, pri čemer ostaja zvesta Hallidayjevim diskurznim načelom. Pri obravnavi teme se dotakne tudi vidika generativne slovnice, kot je predstavljen v delih Howelina in Lo Cascia, pa tudi vidika Declerckovega dela, ki predstavlja bolj nekonvencionalen pogled na zgradbo besedila. Na tej točki naletimo na problem jasne razmejitve med funkcijami reference in substitucije glagolskih oblik. Zato razmejitev med tema dvema kategorijama avtorica poskuša upravičiti (v primerjavi z nekaterimi avtorji, ki ti dve kategoriji obravnavajo kot en odnos, npr. De Beaugrande in Dressler, 1983, ki govorita o združeni kategoriji za-oblik). Seveda se pri tem neizogibno potrdi dejstvo, da se na določenih točkah ti kategoriji tesno prepletata, vseeno pa obstajajo primeri, kjer njunega nivoja delovanja ni možno poenotiti.

In describing reference as a discourse category we are faced with certain difficulties and incoherencies, which the author attempts to clarify by introducing her own view of verbal reference in accordance with Halliday's principles of discourse analysis. In doing so she also touches upon a view of generative grammar, as represented by the work of Howeling and Lo Cascio, as well as that of Declerck, which represents a more unconventional approach to text analysis. At this point the problem of a clear demarcation line between the functions of verbal reference and substitution is faced, which the author tries to justify (as opposed to certain authors who treat the two categories as one; for instance De Beaugrande and Dressler, 1983, who speak of a unified category of pro-forms). Nevertheless, the research proves that at certain levels these two categories are intertwined (coincide), whereas at others they must be treated separately.

Referenca (nanašanje, nanašalnost) je sredstvo, s katerim v besedilu ustvarimo odnos nanašanja med dvema elementoma.¹ V jezikoslovju gre običajno za osebne, svojilne in kazalne zaimke, ki se v besedilu nanašajo na neko definirano osebo, stvar ali dogodek (v angleščini to nalogo opravlja tudi določni člen).

Pri glagolskih oblikah govorimo o referenci v povezavi s substitucijo, in sicer v primeru, kot je naslednji:

=> (1) Zrahljal si je kravato, čeprav je še zmeraj pričakoval, da bo **to stori-**
la ona, preden mu bo odpela gumbe na srajci, kakor je bilo to oprav-

ljeno v knjigi.²

¹ Z izrazom »referenca« v besedilu zaznamujemo odnose medsebojnega nanašanja besedilnih prvin, za razliko od filozofskega pojmovanja reference, ki se nanaša na odnos med jezikovno prvino in izvenjezikovnim pojmom, ki ga ta prvina zaznamuje (»... a range of semantically significant relations that hold between various sorts of terms and the world«, v *Encyclopedia of Philosophy*, 1998:153, ali kot pravita Frege in Russell, »a name refers to a certain object because that object is picked out by the name's associated description«, *ibid.*, str. 154).

² Obravnavana tema je del magistrske naloge z naslovom *Raba glagolskih oblik kot kohezivnih prvin v slovenskih in angleških besedilih* (Lara Burazer, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1999). Navedene primere najdemo na straneh 149–177.

V navedenem primeru gre sicer za substitucijo glagolske fraze *zrahljati kravato* z nadomestnim glagolom *storiti*, vendar pa je tudi kazalni zaimek *to* nosilec nanašanja na glagolsko frazo *zrahljal si je*. Govorimo lahko o referenci na glagolsko frazo, ki nastopa kot referent v odnosu do kazalnega zaimka. Ne moremo pa ustvariti referenčnega odnosa med glagolskimi frazami neodvisno od rabe za-oblik. Pravzaprav bi lahko v tem primeru glagol *storiti* obravnavali vzporedno z angleškim splošnopomenskim glagolom *do* (»general verb«), in sicer v primerih, kot jih navajata Halliday in Hasanova (1976:126):

»The general verb *do* is anaphoric only by lexical cohesion, in that it stands as a synonym for a set of more specific verbs, as in *do sums*, *do an essay*, *do the vegetables*, or combines with them in their nominalized form, as in *do the cooking*, *do the writing*, and therefore coheres with such items if they have occurred in the preceding text. All such anaphoric instances of general verb or pro-verb *do* are instances of **reference**, not of substitution.«³

Čeprav je na začetku tega citata beseda o leksikalni kohezivni vlogi glagola *do*, se avtorja na koncu odločita, da gre v takšnem primeru rabe za (anaforično) referenco in ne substitucijo. Takšno odločitev je moč utemeljiti z razlago, da ima v tem primeru glagol *do* vlogo, ki je primerljiva z vlogo zaimkov: odnos med za-glagolom in glagolom je primerljiv z odnosom med zaimkom in samostalnikom.

V našem primeru pa najdemo še en glagol, ki bi po navedeni definiciji tudi lahko sodil v kategorijo splošnopomenskega glagola/glagolske nadpomenke; to je namreč glagol *opraviti*, ki v svoji referenčni obliki *to opravljeno* ravno tako koreferira z glagolsko frazo *zrahljati si kravato*. Pomen glagolov *storiti* in *opraviti* je torej dovolj splošen, da lahko nadomesti večino pomensko bolj specifičnih glagolov. V angleščini avtorji obravnavajo kot za-glagol glagol *do*, ki nadomešča dejanja, Halliday in Hasanova (1976:125) pa posežeta zunaj te meje in v kategorijo za-glagolov uvrstita tudi glagol *happen*, ki nadomešča dogodke.

Halliday in Hasanova (1976:127) opredeljujeta takšne primere kot »sestavljene referenčne glagole« (»compound reference verbs«). Po njunem deluje tu mehanizem kohezije⁴ s pomočjo referenčnega elementa *that*, vendar pa je v resnici celotna glagolska oblika tista, ki se nanaša na predhodno besedilo. Zato bi lahko *do that* poimenovali sestavljeni referenčni glagol (v to skupino prištevata tudi strukturo *do it*). Struktura *do that* tako ustvari enotno kohezivno vez. (1976:126)

³ Pri zgornjem navedku je treba poudariti tudi njuno pojmovanje splošne rabe glagola *do*, ki ga diskurzno sicer opredelita kot leksikalno kohezijo, uvrstita ga v kategorijo reference, obravnavata pa v poglavju substitucije. Ta opomba je bralcu v opozorilo na nejasnost obravnave nekaterih besediloslovnih vidikov v določeni slovnični strukturi oz. na medsebojno povezanost različnih funkcij, ki se pokaže v njihovi interpretativni raznolikosti.

⁴ Na tej točki bi želela poudariti razliko med kohezijo in koherenco, kot sta pojma obravnavana s strani nekaterih avtorjev v besediloslovju. Halliday (1994: 330) obravnava kohezijo kot osnovo koherence: kohezija ustvarja koherenco z upoštevanjem registra in semantičnih zakonitosti. Tako kohezija poskrbi za površinsko strukturo, koherenca pa za smiselnost v sotvarju. De Beaugrande in Dressler (1992) pa pripisujeta kohezivno funkcijo tudi skladenjskim prvinam; govorita namreč o odvisnosti med besedilnimi prvinami, ki ne stojijo neposredno druga poleg druge in so različnih velikosti in kompleksnosti. Vendar pa je po njunem pojmovanju skladnja tista vezilna prvina, ki poskrbi za povezanost teh prvin.

De Beaugrande in Dressler (1981) obravnavata referenco nekoliko drugače, in sicer v povezavi s substitucijo. Referenca in substitucija ustvarjata kohezivne vezi z rabo za-oblik, zato bi lahko trdili, da je substitucija oblika reference in obratno. Tako govorimo o zaimkih, za-glagolih, za-pridevnih, za-prislovih.

Tu se slovenska analiza diskurza razlikuje od angleške v tem, da je pomemben element nanašalnosti v angleščini določni člen, ki pa ne deluje kot za-oblika (ang. pro-form), zato skupaj z zaimki tvori ločeno kategorijo reference. V slovenščini pa naletimo na problem pri analizi zaimkov kot referenčnih prvin, saj so ti redko eksplicitno izraženi, marveč so običajno pomensko vgrajeni (inkorporirani) v glagolsko obliko. Ta nosi v sebi informacijo o osebk/referentu. V slovenskih glagolskih oblikah je kohezivna referenčna vrednost (»zaimek«) le *implicitirana*, za razliko od angleške samostalniške reference, ki je v primeru zaimkov *eksplicitno* izražena.

Poglejmo si naslednji primer iz Jančarjeve novele:

=> (2) **Trgovski zastopnik Franc Rutar** je bil zahteven bralec. Čeprav mu je pogosto pred utrujenimi očmi plesalo od števil in črk, si **ni mogel** kaj, da ne **bi požrl** sleherne besede in črke, ki se je pojavila v vem vidnem polju.

To je primer endoforično-anaforične reference; *trgovski zastopnik Franc Rutar* je referent, na katerega se nanaša glagolska oblika *ni mogel*. Ta namreč nosi informacijo o spolu (moški) in številu (ednina) referenta, iz česar sklepamo na Franca Rutarja. Glagolska oblika torej vsebuje zaimek *on* in je tako nosilec "osebne reference". V angleščini glagolska oblika lahko nosi le informacijo o številu (in to le v sedanjiku), osebni zaimek pa je treba eksplicitno izraziti.

Omenjene razlike med slovenskim in angleškim morfološkim sistemom so vzrok za različno dojetje kohezije slovenskih oz. angleških sprejemnikov besedila. V slovenščini se besedilne povezave (za primere osebek + glagol) tvorijo s končnicami, v angleščini pa z zaimki.

=> (3) **He knelt** at the bedroom door to join in the prayers.

=> (4) **Pokleknil je** pri spalničnih vratih in se pridružil molitvi.

Enako velja tudi za eksoforično referenco, pri čemer je referent pripovedovalec oziroma kateri drugi udeleženec v situaciji:

=> (5) Znašel se je v črni kroniki lokalnega časopisa, kjer **so** obzirno **napisali** samo njegove inicialke: F. R.

Tu se glagolska oblika *so napisali* nanaša na referenta zunaj besedila, to pomeni na ljudi, odgovorne za tovrstne novice, ki so v našem primeru označeni z generično množinsko obliko zaimka *oni*; ta je implicitirana v omenjeni glagolski obliki. Ker pri eksoforični obliki nanašalnosti na referenta sklepamo iz sotvarja, situacije, ta ne sodi v kategorijo kohezivnih sredstev – površinskih namigov, marveč je domena koherence.

V angleščini bi pri zgornjem primeru verjetno naleteli na generični **they** ali na trpno glagolsko obliko, *only his initials were written*.

Podobna funkcija glagola kot nosilca informacije o referentu je vidna tudi v naslednjem primeru, kjer zaradi implicitne narave osebnih zaimkov v slovenščini lahko nastopi dvoumnost v interpretaciji reference glagolske oblike.

⇒ (6) Ko ga je skozi priprta vrata začudeno gledal, globoko prasko na obrazu, ki se je vlekla od ušes proti ustom, se je zaprl v sobo in legel na posteljo. Nič **pojasnjevati**. Nič **govoriti**. Tudi **misliti** ni bilo treba. Do odhoda domov se ni ganil iz hotelske sobe.

Ker v navedenem primeru ni jasno naznačen referent, smo pri interpretaciji v zagati. Iz nedoločnih glagolskih oblik *pojasnjevati*, *govoriti* in *misliti* namreč nista razvidna ne spol ne število. Referent bi lahko ustrezal vsem oblikam osebnih zaimkov. Šele s prebiranjem sobesedila lahko ugotovimo, da se glagolske oblike nanašajo na *trgovskega zastopnika*. Torej je implicirana oblika *tudi misliti mu ni bilo treba*.

Časovna deiksa in anafora kot podstava glagolski referenci

Obravnava referenčne narave glagolskih prvin pa v diskurzu ni omejena na analizo pomena posameznih glagolskih oblik. Frans Hauweling (1986) in Vincenzo Lo Cascio (1986) sta poskušala pojem nanašalnosti, ki ga tipično pripisujemo odnosom med samostalniškimi enotami in njihovimi zaimki, aplicirati na odnose med glagolskimi dejanji, izraženimi z rabo glagolskih časov. Za opis tega odnosa vpeljeta diskurzni pojem opozicije anafora-deiksa (ang. *anaphor-deixis opposition*),⁵ ki ga Houweling zagovarja z McCawleyjevimi (1971) besedami,⁶ da časovni morfem izraža časovni odnos med delnim stavkom, v katerem se nahaja, in temu nadrejenim stavkom. Hkrati pa izraža tudi referenco v odnosu na delni stavek, v katerem se nahaja.

⇒ (7) His Great Aunt Mary **had been dying** for dome days now and the house **was** full of relatives.

Had been dying predstavlja anaforo glagolski frazi *was*, časovni morfem dovršnega sedanjika pa izraža časovni odnos preddobnosti. Istočasno glagolska fraza v pretekliku (*was*) izraža preddobnost glede na govorni čas in je zato deiktična.

Houweling je McCawleyjevo hipotezo priredil v skladu s svojo razdelitvijo glagolskih dejanj⁷ na *avtonomna* (ang. *autonomous*) in *neavtonomna* (ang. *nomous*;

⁵ Yule (1996: 9) časovno deikso razčleni na *bližnjostno* (ang. *proximal*; sedanjiki) in *oddaljenostno* (ang. *distal*; pretekliki, prihodniki in pogojniki). Harder (1997: 316) označi sedanjik in preteklik za deiktična, v skladu z osnovno značilnostjo deikse, ki je kazanje v smeri pred/isto/zadobnosti v odnosu na govorni čas. Miklič (1993: 303–317) pa uvede razdelitev na *središčne* in *periferne* dogodke, kjer so periferni v odnosu na središčne pred/isto/zadobni.

⁶ »... the tense morpheme does not just express the time relationship between the clause it is in, and the next higher clause. It also refers to the time of the clause it is in, and indeed, refers to it in a way that is rather like the way in which personal pronouns refer to what they stand for.«

»Moreover, the relation between a past tense and its antecedent satisfies Langacker's (1969) pronominalization constraint – that a pronoun must be preceded or commanded by its antecedent.« (Houweling 1986: 163)

⁷ Avtor sicer govori o t.i. »časovnih morfemih« (»tense morphemes«, TM), ki pa so nosilci pomena oz. časovne opredelitve glagolskih dejanj.

1986:161–3), pri čemer je na grobo orisal nedovršna dejanja kot manj avtonomna od njihovih dovršnih ustreznih, in svoji delovni hipotezi dodal predpostavko, da se McCawleyjeva hipoteza nanaša predvsem na ta (nedovršna) dejanja, ki so v angleščini po večini izražena s progresivno glagolsko obliko.

Lo Cascio (1986:198) je glagolska dejanja v pripovedi razmejil na *glavni* in *obstranski niz* (*main* in *minor set/line*), pri čemer so dogodki glavnega niza deiktični oz. primarni, dogodki obstranskega pa anaforični oz. sekundarni v odnosu na GPT (dani osrednji čas, »given primary time«⁸).

⇒ (8) He **stared** at them for a long time until he **heard** the sounds of *women weeping* from the next room.

V našem primeru 8 bi torej za dani osrednji čas označili preteklik, kjer *stared* at izraža preddobnost v odnosu na *heard*; oba pripadata glavnemu nizu. *Weeping* pripada obstranskemu nizu in izraža istodobnost v odnosu na *heard*.

⇒ (9) **Popravlil si je** kravato in **pomislil**, da bo kmalu razvezana, kakor na straneh tiste knjige, ki jo zdaj *stiska* pod pazduho.

V slovenskem primeru 9 sta glagolski frazi v krepkem tisku v pretekliku (dani osrednji čas), kjer je glagolsko dejanje *popravlil si je* preddobno glagolskemu dejanju *pomislil*; obe pripadata glavnemu nizu. Glagolska fraza *stiska* pripada obstranskemu nizu in izraža istodobnost v odnosu na *pomislil*.

Anaforični zaimsek ima funkcijo nanašanja na svojo odnosnico v predhodnem besedilu,⁹ ki vzpostavi neposreden odnos med govorcem in predmetom. Po analogiji lahko trdimo, da mora odnosnica časovnega razmerja, označenega z glagolsko obliko, vzpostaviti neposreden odnos med govorčevim časom in danim trenutkom/časom na časovni premici, katerega smo izpostavili (deiksa). Odnosnica pa je lahko časovni prislov, avtonomna glagolska oblika ali oboje (ibid.).

Za anaforo je na splošno značilno, da je njena odnosnica v isti slovnični kategoriji. Samostalniška anafora ima torej v besedilu samostalniško odnosnico, s katero je v odnosu sonanašanja (koreferira). Vendar pa ista slovnična kategorija ni absolutni pogoj za odnos koreference. Po analogiji lahko sklepamo, da tudi pri glagolski anafori pogosto naletimo na primere, ko je odnos med anaforično glagolsko obliko in njenim koreferentom sicer časovnega značaja, ne gre pa nujno za sovpadanje (»coincidence«; Lo Cascio; 1986: 205).

⁸ «...the time of the universe of discourse relevant for the event or state in question» (Lo Cascio; 1986:193), ki ga določa pragmatična situacija. Declerck (1991:19) uporablja simbol **TO** za »obči izhodiščni čas« (»time of orientation«), skupaj s simbolom **To** za »dani izhodiščni čas« (»temporal zero point«), kjer se TO nanaša na »time that functions as the origin of a temporal relation«, torej ustreza pojmu »nanašalnega časa«, »reference time«, To pa na »any time which is the ultimate origin of all the temporal relations expressed in the sentence« in ustreza pojmu »govornega časa« (»speech time«).

⁹ Anafora v diskurzu sicer nosi pomen nanašanja na element, ki se nahaja v predhodnem besedilu, vendar je v pričujoči teoriji njen pomen modificiran. Lo Cascio in Rohrer definirata anaforo slovnične glagolske oblike kot »anaphoric tense {which} finds its antecedent in a clause marked by a deictic tense immediately preceding or immediately following« (1986: 233). Nanašanje na nekaj, kar v besedilu šele sledi, pa je v besediloslovju običajno označeno s kataforo.

V skladu s temi trditvami bi dejanja, izražena s progresivno glagolsko obliko, označili za neavtonomna, kar pomeni, da je njihova interpretacija odvisna od odnosnice. Če vzamemo za primer stavek iz MacLavertyjevega besedila:

⇒ (10) He *was trembling* with anger or sorrow, he didn't know which.

potem je v navedenem primeru glagolska oblika *was trembling* neavtonomna, kar pomeni, da je za njeno interpretacijo treba poiskati njeno odnosnico. To pa najdemo v predhodnem stavku:

⇒ (11) He got up from the floor and stepped between the others who were kneeling and *went into her sitting-room* off the same landing.

S poševnim tiskom označena glagolska oblika *went into her living-room* predstavlja odnosnico glagolski obliki *was trembling*. V tem primeru ima funkcijo E (»event time« /čas dejanja/; Lo Cascio; 1986:192; *went into her living-room*), ki sovpada z R (»reference time« /nanašalni čas/; *was trembling*), oba pa sta predhodna S (»time of speech« /govorni čas/; v našem primeru je to pripovedovalčeva sedanost):

S > (E, R)

V slovenščini je treba pri razvrstitvi glagolskih dejanj na avtonomna in neavtonomna upoštevati semantično vrednost glagolskih fraz, dovršnost oz. nedovršnost, in ne njihovega slovničnega časa.

⇒ (12) Zdaj **so** njegovi možgani končno **dojeli** tisto, kar *je prihajalo* iz nepreglednega slutenjskega predela.

Dovršna oblika *so dojeli* tako označuje čas dejanja, ki sovpada z nanašalnim časom nedovršne oblike *je prihajalo*, in obe sta predhodni govornemu času.

McCawley pa tudi o zaporedni rabi glagolskih oblik v pretekliku trdi, da jih veže medsebojna nanašalnost.¹⁰ Tako bi za primer 8 lahko trdili, da si dejanja *got up* (t1) – *stepped* (t2) – *went into* (t3) sledijo kronološko, kar pomeni, da se dejanje t2 implicitno nanaša na t1 (*shortly after t1*), dejanje t3 pa na t2 (*shortly after t2*).

Glagolska dejanja v primerih 10 in 11 bi simbolično lahko ponazorili takole:¹¹

(got up < stepped < went) = was trembling
↓↓ deiksa ↓↓ anafora

Pomembno je poudariti tudi Lo Cascijevo ugotovitev (1985:220), da se med zaporednimi deiktičnimi časi lahko ustvari medsebojni anaforični referenčni odnos, torej deiksa lahko prevzame vlogo anafore, medtem ko obratno ne velja; anaforični glagolski

¹⁰ »Note that especially in narratives one may get several consecutive sentences or clauses which all contain past tenses but which refer not to simultaneous events but to consecutive events, each past tense referring to a time shortly after that which the preceding past tense referred to.« (v Houweling; 1986:178)

¹¹ Znak < simbolizira preddobnost (običajno glagolska dejanja, označena s preteklim časom), znak = istodobnost (npr. glagolska dejanja v progresivni obliki), z znakom > pa ponazorimo zadobnost (npr. prihodnjik).

čas ne more prevzeti vloge deikse v besedilu in je zato, sintaktično gledano, vedno v odvisnosti od ustrezne deiktične glagolske oblike v predhodnem besedilu.

Declerck (1991) v svojem pogledu na časovna razmerja v besedilu odstopa od Houwelinga in McCawleyja, saj poudarja, da gre pri izražanju dogodkov, ki si tesno sledijo, za nekakšno »ohlapno sočasnost« (»sloppy simultaneity«), ko dogodki sicer ne sovpadajo, vendar jih govorec predstavi kot dogodke v tesni medsebojni povezanosti, ki temelji na logični odvisnosti. Govorec situacijo obravnava kot enoto, posamezni dogodki v situaciji pa padejo v isti »časovni izsek« (»time interval«). (1991:42)

Zanimiv je tudi Declerckov prispevek o časovnih odvisnikih, ki ravno tako vzpostavljajo referenčne odnose z glagolskimi oblikami, če vzamemo, da so časovni prislovi nosilci reference na implicitni TO (»time of orientation«; glej. pripombo 3). Declerck pravi, da lahko vsak časovni prislov parafraziramo z besedo TIME: WHEN je potem enakovreden *at the time when/that*, AFTER pomeni *after the time that* itd. Torej je v pomenu časovnih prislovov impliciran odnos isto-, pred- oz. zadobnosti med glagolskimi dejanji.

Sklep

Pojem reference se v diskurzni obravnavi glagolskih oblik neizogibno dotakne tudi obravnave kazalnih zaimkov, ki so pomemben element v določanju nanašalne funkcije glagolskih oblik. Glagoli ne morejo opravljati referenčne funkcije sami po sebi, marveč le v povezavi z ustreznim kazalnim zaimkom. Vendar pa kljub temu njihova referenčna funkcija ni zanemarljiva.

Sklepamo lahko, da so si specifične značilnosti reference pri rabi glagolskih oblik kot kohezivne prvine v angleščini in slovenščini mestoma sorodne, ponekod pa se razlikujejo, pri čemer gre poudariti bistveno močnejšo vez med glagolsko obliko in njenim osebkom v slovenščini, saj se omenjeni prvini zlijeta v enovito slovnično obliko in tako skupaj prispevata h kohezivni vrednosti besedila.

Pojem specifičnih značilnosti reference se nanaša na izsledke pričujoče analize, ki kažejo, da se v slovenskem in angleškem besedilu pojavi podobnost v referenci na glagolsko obliko, izraženo s kombinacijo nadomestnega glagola z zaimkom (*do that* oz. *to storiti*). Razlike se pokažejo v referenci glagolske oblike na samostalni (referent oz. osebek), ki je v angleščini izražena eksplicitno (z zaimkom), v slovenščini pa je zaimek pogosto impliciran v glagolski obliki (*ničta pozaimljenost*; Toporišič 1984). V slovenščini torej glagolske oblike prevzemajo funkcijo, ki jo v angleščini opravljajo zaimki. Glagolske končnice se v spolu in številu ujemajo z ničtim zaimkom, kar pomeni, da v besedilu opravljajo reiteracijsko funkcijo, primerljivo z angleškimi zaimki.

Pomembna ugotovitev je tudi dejstvo, da poglavje reference še zdaleč ni domena odvisnosti zgolj med samostalniškimi prvinami in njihovimi zaimki, marveč predstavlja kompleksno področje, ki se na ravni diskurzne obravnave prepleta z obravnavo rabe glagolskih prvin s stališča rabe slovničnih časov. Kot trdita Lo Cascio in Rohrer (1986) je »časovna povezanost« (*temporal binding*; 231) med glavnimi in obstranskimi enotami podvržena sintaktični strukturi. Tako se deiktični časi večinoma pojavljajo v glavnih stavkih, anaforični pa v odvisnih stavkih (*ibid.*).

Bibliografija

- Beaugrande, Robert Alain de, in Wolfgang Ulrich Dressler. 1981. *Introduction to Text Linguistics*. Longman Group Limited, UK.
- Beaugrande, Robert Alain de, Wolfgang Ulrich Dressler, Aleksandra Derganc in Tjaša Miklič. 1992. *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.
- Cook, Guy. 1990. *Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Coulthard, Malcolm. 1985. *An Introduction to Discourse Analysis*. Harlow: Longman.
- Coulthard, Malcolm. "On analysing and evaluating written texts". V: Malcolm Coulthard (ur.), *Advances in Written Text Analysis*. London: Routledge, 1994, str. 1–11.
- Declerck, Renaat. 1991. *Tense in English*. London – New York: Routledge.
- Declerck, Renaat. 1997. *When-Clauses and Temporal Structure*. London – New York: Routledge.
- Fleischman, Suzanne. 1990. *Tense and narrativity*. London: Routledge.
- Halliday, M. A. K., Hasan, Raqaiya. 1997. *Cohesion in English*. London – New York: Longman.
- Halliday, M. A. K. 1996. *Functional Grammar*. London: Arnold.
- Halliday, M. A. K., in Raqaiya Hasan. 1989. *Language, Context and Text*. Oxford: Oxford University Press.
- Harder, Peter. 1997. *Functional Semantics*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Hatch, Evelyn. 1993. *Discourse and Language Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoey, Michael. 1991. *Patterns of Lexis in Text*. Oxford: Oxford University Press.
- Hoey, Michael. "Signalling in discourse: a functional analysis of a common discourse pattern in written and spoken English". V: Malcolm Coulthard, (ur.), *Advances in Written Text Analysis*. London: Routledge, 1994, str. 26–45.
- Hopper, Paul J. "Syntax and Semantics Vol 12: Discourse and Syntax". V: Talmy Givon (ur.), *NY Academic Press*, 1979, str. 213–241.
- Houweling, Frans. "Deictic and Anaphoric Tense Morphemes". V: Vincenzo Lo Cascio, Co Vet (ur.), *Temporal Structure in Sentence and Discourse*. Dordrecht, Holland – Riverton, U.S.A.: Foris Publications, 1986, str. 161–190.
- Hoye, Leo. 1997. *Adverbs and Modality in English*. London – New York: Longman.
- Kunst Gnamuš, Olga. 1998. "Novi pogledi na zgradbo stavka". V: Inka Štrukelj (ur.), *Jezik tako in drugače*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, str. 185–193.
- Lo Cascio, Vincenzo. 1986. "Temporal Deixis and Anaphor in Sentence and Text". V: Vincenzo Lo Cascio, Co Vet (ur.), *Temporal Structure in Sentence and Discourse*. Dordrecht, Holland – Riverton, U.S.A.: Foris Publications, 1986, str. 191–228.
- Lo Cascio, Vincenzo, in Christian Rohrer. 1986. "Interaction between Verbal Tenses and Temporal Adverbs". V: Vincenzo Lo Cascio, Co Vet (ur.), *Temporal Structure in Sentence and Discourse*. Dordrecht, Holland – Riverton, U.S.A.: Foris Publications, 1986, str. 229–249.

- Miklič, Tjaša. 1993. "Analiza diskurza: interpretacija oziroma izražanje časovnih odnosov v konkretnem besedilu". V: Inka Štrukelj (ur.), *Jezik tako in drugače*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, str. 303–319.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, and Jan Svartvik. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London – New York: Longman.
- Sinclair, John McH. "Trust the text". V: Malcolm Coulthard (ur.), *Advances in Written Text Analysis*. London: Routledge, 1994, str. 12–25.
- Toporišič, Jože. 1984. *Nova slovenska skladnja*. DZS, Ljubljana.
- Toporišič, Jože. 1983. "Pojmovanja in izrazje slovenskega besediloslovja". V: Miran Hladnik (ur.), *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj* 29, str. 5–14. Ljubljana.
- Toporišič, Jože. 1991. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Toporišič, Jože. 1995. "Besedilna skladnja". V: *Slavistična revija* 43 (1995/1), str. 13–23.
- Toporišič, Jože. 1998. *Slovenski jezik in sporočanje*. Maribor: Založba Obzorja.
- Yule, George. 1996. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Izbrani besedili za analizo

- Jančar, Drago: "Ultima creatura". V: *Pogled angela*. Ur. Franka Inkret. Ljubljana: Založba Mihelač, 1992, str. 21–31.
- MacLaverly, Bernard: "Secrets". V: *Secrets (and other stories)*. Vintage, 1997, str. 30–39.

Prispelo septembra 2000, sprejeto decembra 2000

Received September 2000, accepted December 2000

Glagolska referenca (nanašanje) kot oblika ustvarjanja kohezije

Avtorica v članku najprej izpostavi razliko v pojmovanju reference v filozofskem in jezikoslovnem smislu, nato pa na primeru Hallidayjevega sistemsko-funkcijskega modela opredeli pojem glagolske reference. Ta je izražena z rabo splošnopomenskih glagolov, v povezavi s kazalnimi zaimki. Ugotovitev je v članku podkrepjena s slovenskimi in angleškimi zgledi, ki poudarjajo tesno povezanost splošnopomenskega glagola s kazalnim zaimkom kot referenčno enoto. Pri tem se pokaže tudi ugotovitev, da v slovenščini funkcijo splošnopomenskega glagola privzema niz glagolskih nadpomenk, medtem ko v angleščini to vlogo opravlja izključno za-glagol do.

Na področju besediloslovja se avtorji pri obravnavi reference kot kohezivnega sredstva razhajajo. Npr. de Beaugrande in Dressler referenco obravnavata v povezavi s substitucijo, saj po njunem mnenju obe sredstvi delujeta na ravni rabe za-oblik. Trdita, da je substitucija oblika reference in obratno. Tu se kot pomemben element na-

našalnosti v angleščini pokaže določni člen, v slovenščini pa naletimo na pojav nič-tega pozaimljenja. Obe značilnosti zaznamujeta temeljno razlikovanje v analiziranju glagolske reference v slovenščini in angleščini.

Referenca je s strani avtorjev Lo Cascia in Howelinga predstavljena tudi z vidika odnosov med glagolskimi dejanji, izraženimi z rabo slovničnih časov. Glagolska dejanja sta razdelila na avtonomna in neavtonomna, pri čemer so avtonomna dejanja deiktična in predstavljajo odnosnico neavtonomnim dejanjem. Tu se zopet pokaže razlika med slovenščino in angleščino. V angleščini je to razmerje med glagolskimi dejanji izraženo z rabo različnih slovničnih časov, v slovenščini pa je zajeto v semantični vrednosti glagolskih oblik.

V zaključku avtorica poudari pomen reference kot domene glagolskih, in ne le samostalniških prvin. Referenca v jezikoslovju predstavlja kompleksno področje, ki se na ravni diskurzne obravnave prepleta z obravnavo slovničnih časov.

Verbal Reference as a Strategy for Text Cohesion

The author first treats the difference between reference in its philosophical and linguistic contexts, then defines the notion of verbal reference on the basis of Halliday's systemic-functional model. This is expressed with the use of general verbs in conjunction with demonstrative pronouns. The results of the research emphasize the close connection between a general verb and the demonstrative pronoun as a unit of reference, which is supported by Slovene and English examples. It is also discovered that in Slovene the function of a general verb is taken by a number of verbal meanings of higher order, whereas in English the same role is played exclusively by the pro-verb *do*.

In the realm of text analysis there are differing views on the treatment of reference as a means of cohesion. For example, de Beaugrande and Dressler treat reference in connection with substitution, since in their opinion both means function on the level of pro-forms. They claim that substitution is a form of reference and vice versa. Here the English definite article is important, whereas in Slovene the phenomenon of zero pronominalization is encountered.

According to Lo Cascio and Howeling, reference is presented from the point of view of the relationships between verbal actions expressed with the use of grammatical tenses. Verbal actions are divided into autonomous and non-autonomous actions, where autonomous actions are deictic and present a reference to non-autonomous actions. In English this relationship between verbal actions is expressed with the use of various grammatical tenses, whereas in Slovene it is encompassed by the semantic value of verbal forms.

In the conclusion the author emphasizes the meaning of reference as a domain of verbal and not exclusively nominal elements. Reference in linguistics represents a complex area of investigation, which on the level of discourse is closely bound up with the treatment of the use of grammatical tense.